

O VIZITĂ A LUI ANDREI ȘAGUNA LA DEVA ÎN 1848

Carmen Albert

Personalitate exemplară a culturii românești Andrei Șaguna a întruchipat, prin calitățile sale deosebite, disponibilitățile unui veritabil om politic în căutarea unei soluții potrivite dinamicii europene de la mijlocul secolului al XIX-lea. Iarna anului 1847-1848 a reprezentat pentru Andrei Șaguna alegerea sa ca episcop al românilor din Transilvania. La 2 decembrie 1847 sinodul electoral a ales și pe vicarul Andrei Șaguna, alături de ceilalți doi candidați, Ioan Moga și Moise Fulea, dintre care Curtea din Viena urma să recunoască doar pe unul. Recomandarea călduroasă a mitropolitului Raiacici a cântărit greu în semnarea scrisorilor de numire de către împăratul Ferdinand. Astfel Curtea din Viena recunoscut ca episcop pe Andrei Șaguna la 24 ianuarie/5 februarie 1848¹.

În calitate de episcop Andrei Șaguna s-a arătat interesat de situația clerului, a învățătorilor și a preoților – elita intelectuală a satelor, singurii în măsură să ridice prin cultură, poporul român din Ardeal. Prin urmare procedează cu regularitate la vizitațiuni canonice care îi permit o cunoaștere directă a realităților de pe cuprinsul eparhiei sale².

Și-a îndreptat atenția, în primul rând, asupra școlilor confesionale ortodoxe, interesându-l situația manualelor, a dascălilor și elevilor, și nu în ultimul rând și ceremonialul școlar și religios, convins că el este cel ce exprimă importanța instituției respective: "Spre a cunoaște mai îndeaproape împrejurările satelor noastre, pe de altă parte pentru a putea controla în ce măsură duce preoțimea la împlinire sfaturile și poruncile ce i s-au dat, Șaguna cere voie de la guvernul ardelean ca să poată face o vizitație canonică în eparhie.

Obținând în 15 aprilie 1847 permisiunea, începe vizitațiunea cu protopopiatul Sibiului, în 1 iulie, după ce administratorul acestui protopopiat, Moise Fulea înștiințase cu 10 zile înainte pe toți preoții să aștepte pe "Măria Sa" cu bisericile și altarele măturate și cu odoarele bisericesti puse toate în ordine, iar "dascălii cu copiii cei de școală și învățăturile ce și-au învățat să stee gata; titorii să arată socotelile bisericesti, poporul întreg "cu mare cu mic, cu bărbații și cu muierele să aștepte pe Măria Sa cu toată cinstea și cuviința purtând grije de cele ce stările împrejur îi vor învăța" (și "porunca aceasta în mare grabă la fiecare sat ziua și noaptea să se ducă mai încolo"³). În anul numirii lui Șaguna ca episcop, Sava Săvoiu, originar din Râul Sadului, era învățător la școala trivială ortodoxă din Deva. Om de o sensibilitate deosebită, absolvent al Seminarului greco-ortodox din Sibiu, Sava Săvoiu s-a dedicat pe timpul vieții nu numai activității preoțești dar și picturii și sculpturii, pentru care manifestase talent încă din timpul școlii. Sava Săvoiu avea preocupări legate și de scris, manuscrisul lăsat moștenire însumând 45 de volume, cu aproximativ 22.000 de file, important prin valoarea sa documentară, autorul fiind martor și participant la evenimentele petrecute de-a lungul a peste 8 decenii⁴.

Acest manuscris aparținând genului memorialistic are o dublă valență: prima este dată de caracterul de mărturie directă prin participarea personală la evenimentele istorice, facilitând atât recunoașterea memorialistică a faptelor cât și suplinirea lipsei altor documente mai puțin preocupate de ilustrarea detaliilor. A doua valență este reprezentată de posibilitatea de a utiliza această scriere memorialistică, nu numai din perspectiva istoriei evenimentelor ci și a istoriei cotidianului, mentalității, autorul cu afinități spre poezie și pictură făcând dovada unei sensibilități accentuate, deci și a sensibilității și ceremonialului, domeniu ignorat în bună măsură în istoriografia noastră.

Secvența cercetată din cuprinsul manuscrisului surprinde popasul la Deva a lui Andrei Șaguna în drumul său spre confirmare la Viena și la Karlovitz. Episcopul Șaguna înscris spiritului vremii de promovare a ideii de naționalitate, hotărât să încurajeze aspirațiile legitime ale credincioșilor săi se folosește de orice prilej pentru a lua contact cu populația românească de pe cuprinsul Ardealului. Așadar și călătoria de investitură este circumscrisă acestui scop, într-un context socio-politic tensionat, cauzat de izbucnirea războaielor sârbilor din Banat și existența unei situații prerevoluționare generale.

¹ Mircea Păcurariu, *Istoria bisericii ortodoxe române*, vol. 3, București, 1981, p. 94.

² Keith Hitchins, *Ortodoxie și naționalitate*, București, 1995, p. 50.

³ Mitropolitul Andrei Baron de Șaguna. *Scriere comemorativă la serbarea centenară a nașterii lui*, Sibiu, 1909, p. 54.

⁴ Sava Săvoiu-Popovici, *Revoluția de la 1848 în părțile Devei*, în *Magazin Istoric*, II, 1968, p. 34.

Șaguna, aflat în mijlocul românilor transilvăneni este privit ca un lider al acestora, lider pe care autoritățile încearcă să-l atragă, primindu-l la Deva cu fast. Cu toate că nu fusese încă investit de împărat, autoritățile "începură a-l tămâia și a-i striga osana încă înainte de a intra în Ierusalim, adecă mai înainte de a fi sfințit după sancționarea prin monarh, începură a-i da onoarea completă prin sunarea campanelor, ieșirea într-o întâmpinare-i în corpore de pre la toa(te) autoritățile cu pinteni și săbii ca înaintea lui Atila"⁵. În calitate de învățător Sava Săvoiu a fost implicat direct în ceremonialul primirii de la Deva. Tânăr și ambițios, dornic de a se face remarcat pentru meritele sale și conștient că datorită intervalului scurt, Șaguna nu va putea proceda la o examinare atentă a elevilor, așa cum obișnuia, Sava Săvoiu își pregătește din timp documentele necesare solicitate în cazul inspecțiilor școlare: situația frecvenței, programa de studiu concepută chiar de el, fișe referitoare la progresele elevilor, clasificarea acestora după rezultatele obținute.

Tânărul dascăl cu luciditatea care îl caracterizează acordă o atenție deosebită studiului limbilor străine, ținând chiar să sublinieze acest lucru : "Lângă aceste tabele ale docentului mai reprezenta cu deschilnire fiecare cassă scrisori de probă în limbile patrii și cu diverse caractere cât potură progresi fiecare cassă. Vreo 20 de elevi ajunsă a scrie în cele trei limbile și întrucâtva binișor pricepute și tradusă din una într-altă limbă și computuri din cele 4 speții"⁶.

Urmează momentul festiv propriu-zis în a cărui pregătire Sava Săvoiu a avut un rol important. Copiii dispuși de o parte și de alta, costumați în heruvimi și serafimi, unul cu o cruce în frunte străjuiau drumul până la poarta bisericii, urmând să facă diferite mișcări ordonate prin gesturi de învățător. La un moment dat cei 82 de elevi și 24 de eleve, care l-au întâmpinat pe Șaguna, au început să cânte făcând să "tremure ferestile bisericii de sonetul cântărilor cu care promisem pre cel mai mare preot între preoți"⁷. În altar Sava Săvoiu îndrăznește să-i prezinte documentele școlare pregătite, situație ce nu părea să-i facă mare plăcere lui Șaguna, adâncit asupra "secretelor politice". Are loc un scurt dialog pe care-l reproducem și noi:

"Nu mă laudă dar nici nu mă defăimă ci m-a aprobat cu asprime. Dară apoi în slove nu scrieți ci numai în litere ?

- Mai încolo, Măria Ta, urmează și cu slove. Repede le frunzărește până către mijlocul grămezii, colea uitându-se la un exemplar român, colea la altul germano-maghiar, m-a luat în fugă mare și fiindcă pusesem pe cei mai buni în fație și având fiește care laboratul legat în broșuriție de mai multe coale, ajungând la clasa II și dând cu ochii de numele Georg Duma, stătu puțintel apoi m-a întrebat: E a lui Prota Duma elevul acesta ? Nu, Măria Ta, ci a unui sucui de aicea care se cheamă ca D-l Protopresbiter Duma! Dar apoi acestea sunt scrise numai de elevii prezenți ai școalei ori și de cei particulari care învație în privat ?

- Numai singur de frecvențații prezenți, însă din răstimpul al întregului semestru..."⁸.

Al treilea moment al întâlnirii și punctul culminant al textului în discuție îl reprezintă discursul lui Șaguna. Acesta, după practici îndelung statomcitate, trebuia ținut în fața notabilităților orașului și a populației. Sava Săvoiu, fin observator, face câteva scurte aprecieri ale discursului. Discursul se pare că a fost lung iar tema predilectă, cea politică în acord cu prezentul și anume "problema cea secretă a Europei care s-a ațâțat spre dezlegare între fii patriei", problemă însă care nu poate fi rezolvată grabnic, ea având nevoie de un context favorabil ce necesită poate mult timp pentru a fi soluționată.

Alt amănunt sesizat de către Sava Săvoiu ar fi că discursul este un model de oratorie sibilinică, ceea ce nu putea spune deschis, autorul exprimă metaforic: "Întregul discurs se învârtea pe lângă ceva acoperit ce abia s-ar fi putut cugeta cineva, însă autorul îngrijit de a-și rezerva adevărat pentru sine mergea până la poarta descoperirii secretului și repede se re-ntorcea iară în salonul pacienții provocând pre cei ce-l încogiuură a nu-și pierde pacienția căci ovesul s-a semănat și crește-n potere repede va ajunge secerișul spre bucuria celui ce l-a semănat și a celui ce seceră..."⁹. Discursul încheie întâlnirea episcopului Șaguna cu locuitorii Devei, Sava Săvoiu rămânând cu un sentiment de satisfacție că înaltului prelat i-au plăcut cele văzute și mai ale cele auzite. Astfel cântecul de la final, interpretat de copii și

⁵ Idem, Diariul, vol. 3, mss aflat în Arhivele statului Sibiu, inv. II/1854. Vezi anexa.

⁶ Ibidem.

⁷ Ibidem.

⁸ Ibidem.

⁹ Ibidem.

compus de Sava Săvoiu a impresionat pe cei aflați la adunare, încât Iosif Moldovan, protectorul său cere și unele explicații.

Referirile la martiriul lui Sava Brancovici – spune autorul – sunt de fapt aluzii la necesitatea unei Mitropolii Ortodoxe în Ardeal, ideal pe care Șaguna și-l fixase deja, dar pe care nu-l putea încă realiza. Alte versuri din cântec fac referire la imaginea lui Șaguna ca părinte al românilor, trimis de Dumnezeu în Ardealul cel bogat, versuri având un sens profund, centrate pe calitatea de lider al românilor, prin poziția sa de înalt ierarh la nivelul imperiului, Șaguna având misiunea de a împlini aspirațiile acestora spre o organizare bisericească independentă.

Aceste versuri menite să întrețină militantismul național și solidaritatea tuturor românilor, reprezintă idei-forță ce vor constitui puncte principale în documentele programatice ale pașoptismului. Sava Săvoiu devenit prin hirotonire Popovici, va fi trimis după moartea soției sale, ca preot militar în Galiția chiar de Șaguna, având posibilitatea să străbată toate regiunile imperiului, oprindu-se la Viena până în 1897. Sfârșitul vieții și-l petrece însă pe meleagurile sale, murind la Sadu în anul 1906, lăsând în urmă o vastă lucrare memorialistică din care am prezentat doar un foarte scurt fragment reprodus și în anexă. Cercetări ulterioare vor întregi, cu siguranță paleta datelor după acest memorialist.

ANEXA

TRECEREA ARHIMANDRITULUI ȘAGUNA PRIN DEVA
ÎN CĂLĂTORIA LA PESTA ȘI VIENA

Urmare:

Candidatul de episcopie ales la Turda mergea spre întărire la Pesta și Viena, apoi la sanșirea de episcop al Transilvaniei avea să se abată pe la Carlovițiu și fiindcă din ora pășirii pe tărâmul cel clasic al Dacoromanilor Inferiori din Transilvania energia alesului de Episcopie Andrei însuflă mare temere unguilor de dânsul și fiindcă de la nedreptățile Sasului până la egoismul și supremația Ungurului era numai un pașiu, pe care prea ușor îl poate ocupa Andrei dacă nu vor preveni dânsii mai repede până nu au ocupat țarinu Vlădica Românilor subjugăți, începură a-l tămăia și a-i striga osana încă înainte de a intra în Ierusalim, adică mai înainte de a fi sfințit după sancționarea prin Monarc, începură a-i da onoarea completă prin sunarea campanelor, ieșirea întru întâmpinare-i în corpore de pe la toa(te) autoritățile cu pinteni și săbii ca înaintea lui Atila.

Nu mai împușcăturile lipsea pentru că nu apucasă a pune mâna pe cheile arsenalelor și a magazinelor. Apoi la Chichinda unde începură sârbii a cerca iarba de pușcă îi oprea de la izidirea materialului de ucidere. Pentru aceea salve din treascuri nu se dădură când s-a ivit apropierea prelatului de hotarul Devei. O ștafetă specială a magistrului de la poștă, Vielișca, anunție ziua plecării a des numitului Arhimandrit Șaguna și să da cu sigură calculare și ziua sosirii în Deva și la biserica noastră unde se zicea că se vor concentra toți boierii și toate căpeteniile dregătorilor din întreaga varmeghie în curtea de la Tabla regească și de aci se vor duce în corpore până în curtea poșteriei, încă înainte de a sosi delegațiu separat cu care pleca de la Sibiu.

Fiindcă Postmaisteri era cumnatul D-mnu Prota Constant. Duma care sta în strictă corespondenție oficioasă cu venerabilul Consistoriu nu dubita nime că va nimeri cu una zi mai repede sau mai târziu. Apoi magistrul de la poștă și proprietarul unei duciană de ștafete poartă de grije ca mai nainte de pomirea prelatului alerga încunoștințând autoritățile chiar și ora sosirii. Pregătat de atâta timp cu școlarii mei și exercit așa de precisăminte nu dubitam a-mi surprinde cu contestarea progresului meu pe ilustrul principe bisericesc dară a demonstra feștelizile și denunțaiunile contrarilor mei de aci și iată cum mi le angajai spre așternere: "După ce mi s-a făcut cunoscut că Ilustritatea Sa, candidatul de episcopie ajungând aci pe la 11 ore, va conchiema pe ai săi coreligionari în biserică la o părintească sfătuire spre care e chemat și după prânz va continua calea sa mai departe spre Ungaria".

Știind de acuma că nu se va țânea examen cu școlarii mei din cauza timpului scurticel, mi-am aranjat hârțiile mele și scrisorile de probă ale școlariilor mei pe una masă în altariu și anume:

1. Cataloagele frecvențaiilor din întregul semestru de iarnă.
2. Extractul din aceste cataloage specificând într-însul zilele, orele de studiu în genere, apoi de câte ori au cercetat școala și de câte ori au absentat fiecare frecvente.
3. Tabela I, progresul după numărul orelor cu fieștecarea individ și special din fiecare obiect de studiu. Tabela II-a, clasificaiiunea școlariilor împărții după măsura sciinții în 3 clase, în primele linii darul și talentul fieștecăruia școlariu, în a doua rubrică generală lauda și defăimarea individuală, de câte ori au știut și de câte ori nu, care au vrut și n-au putut și care au putut și n-au vrut.
4. Împărțirea orelor pentru toate trei clasele, orele obligate prin contract, de la 8 până la 11 și de la 2 până la 5 cum s-a întrebunțat pentru de a ocupa pe toți școlarii și pe elevele ce avea despărțământul lor cu una ca să nu împiedice pe aialaltă. Fiindcă nu numai în cântările bisericești și alte explicațiuni de regulă și disciplina după cerințele educațiunei țineau doctrina generală altcum fieștecarea cassă era deschilinit ocupată în fiecare oră de studiu. Celelalte ore înainte și după școală erau destinate pentru studiu private mai ales pentru cântări bisericești și thipicoane cu cei mai mari care erau deciiși pentru o chemare ca și dăscăliceasca mea dacă nu mai mult. Lângă aceste tabele ale docentului mai reprezenta cu deschilinare fiecare cassă scrisori de probă în limbile patrii și cu diverse caractere cât putură progresi fiecare cassă. Vreo 20 de elevi ajunsă a scrie în cele trei limbile și întrucâtva binșor pricepute și tradusă din una într-altă limbă apoi și computuri din cele 4 speții. În un cuvânt, tot ce am cugetat că va fi demn de verdict le așternu-i pe masă aranjate.

După ce se semnaliză sosirea și fără de a zăbovi 20 minute și pleacă de la magistrul de poștă spre biserică, crâșnicul și încep să trage campanele dară repede un expres trimis de Ilustrissima să le făcu să tacă. Io făcusem un spalir de la poarta bisericii până la intrarea în progradie. 8 copii îmbrăcați pentru sfeșnice și 4 heruvimi și serafimi, unul cu crucea în frunte. Acestea erau astfel exercitații : când voi deschide io poarta cimitirului, cei îmbrăcați se închină și pleacă printră spalirul școlarilor după cel cu crucea în frunte, după cei cu sfeșnicile încep școlărițele de una și alta parte împerechindu-se două câte două și urmărind în bună rânduală după cei îmbrăcați, limpezește calea pentru publicul care însoțește pe ilustrul candidat de episcopie.

Elevii mei, disciplinați bine chiar și în marșuri militarești, fiind pașii și schimbându-l după plăcere, apoi la o ochire și semn cu mâna șcie a se mișca în roate de la dreapta și stânga fără ca să iasă din tact și în acest chip spalirul închizându-se și urmărind până în centrul bisericii unde se făcură din nou spaliru de la ușa până la altariu, cei liberi iară cei îmbrăcați ocupând locurile lor, 4 cu repidele în altariu și 8 cu sfeșnicile și cu crucea afară dinaintea porților imperiale așteptară intrarea preotului celui mare. Să fie fost sfințit de arhieru, atunci îi cântam cuvineasă cu adevărat fiind însă cam în calea și pe calea aceia nu știam ce ar fi mai cu cuvinte ca să nu vătămăm modestia cea fină. Covăciam un versiu după cum mă tăiară mintea față cu împrejurările cele de tot șoade în care nu putea găci nime ce s-a întâmplat în atmosferă de a bolunzit domnii ca vânătorul de pe plaiul bătrân carii se hrăniră frigând bureții și înnebuniră pe 48 de ore și de nu-i trezea un baci de la Mângâierile Muntelui se prăpădea naturalistii mei nemți pe vârful muntelui fără ca să știe cine le-a răpit mintea.

Astfelu se părea în toată părțile a vedea domni care se hrănea cu bureți nebuni, fugeau sau alergau de la unul la altul consultându-se ce să facă ?

“C-au sosit zăua d-apoi

Și-o să fie vai de noi !”

Ca să auzie ceva mai cu sâmbure din gura celui mai celebru oratore se-nșirase orașul după dânsul cu mic cu mare petrecându-l la biserică greco-română ortodoxă și io-l întâmpinai cu 82 elevi și 24 eleve care făcea să tremure fereștile bisericii de sunetul cântărilor cu care primisem pe ce mai mare preot între preoți.

În zadar ordina să tacă copiii pentru că i se părea prea mare onoarea ce i-o aducea cu îngereștile cântări din atâtea guri nevinovate, însă era peste puținie fiind șirul prea destrămat, ajungând deja iară școala încă-i urmărea cât colo... Trecând venerabilul prelat printre șirele spalerului din biserică în altariu, lăsându-mi pruncii să cânte “ia mai avea mult din versul început”, am intrat după dânsul (însă ca mirean) și i-am reprezentat sărutându-i mâna, operatele școlarilor mei exprimându-mă :”Aștem Mării Tale fructul osteneților din semestrul cel din urmă al iernii anului acesta”. Acestea zicându-i comunicai manuscriptele, întâi pe ale mele, apoi ale școlarilor mici.

Respectivul prelat aflându-se într-un moment când studia secretele politice cu care se ocupa nu numai diplomații strănepoți ai lui Atila ci ai Europei întregi, se părea că nu-i făcu nici o plăcere cu îngustirea timpului ce îl răpeam aștemându-i un brațiu plin de probe școlastice pe care abia avea timp a le frunzări fără ca să procetească zece rânduri de pe 1001 de exemplare.

Nu mă lăudă dar nici nu mă defăimă ci m-a întreat cu asprime “Dară apoi în slove nu scriați ci numai cu litere ?

Mai încolo Măria Ta, urmează și cu slove. Repede le frunzărește până către mijlocul grămezii, coala uitându-se la un exemplar român, coala la altul germano-maghiar, m-a luat în fugă mare și fiindcă pusesem pe cei mai buni în față și avându-și fiește care laboratul legat în broșiulițe de mai multe coale, ajungând la clasa II și dând cu ochii de numele Georg Duma, stătu puținel apoi m-a întreat:

“E a lui Prota Duma elevul acesta ?

Nu, Măria Ta, ci a unui sucui de aicea care se cheamă ca D-I Protopresbiter Duma !

Dar apoi acestea sunt scrise numai de elevii prezenți ai școlai ori și ce cei particulari care învație în privat ?

Numai singur de frecvența prezenți, însă din răstimpul al întregului semestru.

Mergi și fă să-nceteze copiii cu cântatul !

leșind pe ușa dreaptă grăbi a face în mână să înceteze cântăreții din centrul bisericii cari se afla înecați de numerosul public. Într-aceia ieșind venerabilul părinte din Altariu și oprindu-se dinaintea sfeșnicilor mari între școlarii îmbrăcați în sticare parte cu repidele făcute de mine, parte între purtătorul de sfeșnice, își ținu discursul lung în care desfășura cu mare cumpăt problema cea secretă a Europei care s-a

atățat spre deslegare între fii patriei și fiindcă această sămănătură încă n-a ajuns la maturitate ci deabia s-a semănat în inimile domnilor de la putere și se cere o răbdare lungă și feroasă până ce vom putea vedea dezvoltarea ei adusă la deplinătate matură de a-i putea culege și gusta fructul cel dorit.

Întregul discurs se învârtea pe lângă ceva acoperit ce abia s-ar fi putut cugeta cineva, însă autorul îngrijit de a-și rezerva adevărat pentru sine mergea până la poarta descoperirii secretului și repede se reîntorcea iară în salonul pacienții provocând pe cei ce-l înconjură a nu-și pierde răbdarea căci ovășul s-a semănat și crește în putere repede va ajunge secerișul spre bucuria celui ce l-a semănat și a celui ce seceră...

După finea discursului intrând cineva în altariu, spuind ceva Părintelui, se mai uită odată la unele exemplare caligrafice pe care le examină până se ținu cuvântare. Într-aceia io ordinasem a încheie lanțul până ce isprăvi și cu părintele Ienochentie, parohul devenilor (Prota Duma) se-nștințea norodul să nu se înfățișeze iară încetând școlarii după încheierea imnului care se finea:

"Vivat ! Eljen ! Să trăiască !
Ca pe noi să ne Sântășască".

Leșind din altariu trecu prin spalirul de școlari și de public iară până a ieși din biserică afară-i cântară școlarii sau corul întreg "Am văzut lumina cea adevărată" și cu aceasta s-a încheiat revista ilustrului prelat iară noi ne returnăm în școală unde ne ținu calea doi unguri de la sate rugându-mă să le mai cânt odată versiul lui Șaguna dară nu le putui împlini dorința pentru că trecuse de una oră și copii încă nemâncăți cântară destul stând mai bine de 4 ore pe picioare și sbierând din puterea pieptului în biserică și afară lângă exercițiile de mai înainte.

Măcar că nu ne zisă nici bune nici rele, totuși am cunoscut io binișor că s-a aflat content de astă dată cu micul meu spori, pentru aceia după amiază nu ținurăm școală ci ieșirăm la economia câmpului în petrecere cu ceia ce se aflau încortelați la mine apoi ne aranjăram manuscriptele pregătindu-ne de continuarea studiilor. Eram curios a auzi ceva de pe la titorii cei numeroși ai bisericii pe care-i vedeam în tot anul odată la biserică și fiindcă togma la acest prea zelos creștin și țietoriu mare – trasă în ambele rânduri – de bunăseamă ca cel mai încarnat inamic al Moldovenilor – trebuie să-i fie spus ceva de mă primi așa de față așa de rece că în rândul trecut abia stam pe picioare răzbit de morbul epidemic, pe când de față am arătat activitate destul de compactă și peste toată așteptarea fără ca să-mi fie dat altcineva o programă la mână ca să știu a mă orienta dorințelor făcute de prepușii mei, eu am făcut ce am putut și după cum am priceput și am cugetat că făcui bine.

Însă ideile mele crude au așteptat să se închine supuindu-se celor mature și vechi ale corifeilor mei, însă aceasta nu s-a întâmplat, apoi economia mai marilor mei și lipsa timpului nu ne-a permis a ne înțelege și așa mi-am făcut însumi programa și o am și executat. Domnul Iosif Moldovan dacă nu mi-a făcut un compliment îmi spusă că am surprins și pe postmaister cum și pe ungurii care au participat la această adunare nu numai pe Almășienii și Constantineștii numai la unele frază din versul cântat ar dori să-i fac un comantaru. Comantaru la straja a treia i-l făcu însuși M. S. D-I Arhimandrit Șaguna când intra în Transilvania și se exprima deputațiunii:

Pășesc pe pământul cel clasic al Vechii Mitropolii Române derigiată de martiriul românilor, mitropolitul Ardealului Sava Brancoviciu. Dară n-au avut nime dintre fii patriei idei despre atrocitățile acestui martir, cetească Istoria mitropolitului Sava din Alba Iulia și se va convinge că Arhimandritul Șaguna n-au rupt din gard cuvintele înlătite ca o pârgiolă mai ales între aceia compatrioți cărora nu le place a auzi de mitropolitul Sava și mai puțin că Andrei chematul Ardealului ar fi trimis de Monarchul să ocupe văduvitul scaun al Mitropoliei Ardealului și a Ungariei ci numai a Episcopiei răsăriteană din Sibiu, nu trebuie să ne mărginim la exprimarea cuvintelor, ci să cugetăm mai adânc la Istoria scientului (?) iarea ne glorificiază și ne da de lucru a cugeta pentru ce se tem frații noștri maghiari de un om nearmat și care vorbește atât de franc cele ce ne spune și litera moartă în biografia martiriului torturat de compatrioții noștri maghiari care după zisa a unui cronicar maghiar, că atrocitățile acestui mitropolit român vor rămânea pentru toți vecii o pată neagră spre rușinea nației maghiare. Io n-am cugetat a învăța pe elevii mei să cânte alta numai aceia ce am auzit spunând M. S. Domnilor noștri. Versul n-are nici o însemnătate în simplitatea lui fiind dedicat numai călătorului candidat de Episcopie și numai a 5-a frasă am vorbit ceva care nu place la toți. Iată versul cel cântat și criticat:

Doamne caută cu-ndurare
 Spre Ilustrul candidat
 Ce l-ai trimis turmei tale
 La Ardealul cel bogat
 Al Românilor părinte
 Prochiematu Arhiereu
 Doamne, slava-i trimite
 Apără-l de ori ce rău.
 În a lui călătorie
 Trimite-i un apărătoriu
 Pre un înger de soție,
 Să ni-l facă Arhipăstoriu
 Iară-n timpurile rele
 Apără-l de vifori grele
 Fii cu dânsul neîncetat e
 A lui cap încoronat.

Varsă Doamne a ta lumină
 Spre al nostru sântit prelat
 Și spre turma-i ce suspină
 Cu clerul cel aspesat
 Scoate Doamne din robie
 Prin alesu-ți ucenic
 Văduvita Metropolie
 A lui Sava Mucenic.

Și fă Doamne să-nflorească
 Lângă populu(l) credincios
 Diecesa Românească
 A clerului pietos
 Și atunci cu bucurie vom striga
 Vom striga neîncetat
 Prea santei Episcopie
 Din cetate pân la sat
 Să trăiască ! Să trăiască !
 Ca pe noi să ne sântășească !

(Pe aria podobii din glasul al 8-lia imnul nacional - Luminarea cea mai bună, e a oamenilor comună). Aș fi voit a ști ce comentariu mai era de făcut versurilor acestora scrise în limbajul popular, nu însă în spiritul poeziei în care vorbește psihologia iară nu materialismul. Eram îngrijit de biata pielcuție a mea știind și văzând bine că ungunii caută noduri în pipirigul românilor și cine să mă deslege de la stâlpul penitenții din piața Devii ?

Aveam io niște notiție istorice pe a căroră bază puteam sta frivol înaintea mesei verde cu vericare judecătoriu al dreptății însă aicea nu putea fi vorba de dreptate unde care interesele Gubernului și foloasele ungunilor a sugruma spiritele geniali, mă temeam că și Prota Duma că ne va lua la trei parale. El mi-a dat Istoria și io am tras folos din ea dară cu cumpet altu altcum cine știe că ce se întâmpla pentru că inicerii nici acuma, după atâtea convingeri le slăbise cerbicoasele purtări vis-a-vis de mine”.

EIN BESUCH ANDREI ŞAGUNA IN DEVA IM JAHRE 1848

Zusammenfassung

Sava Săvoiu-Popovici der am griechisch-orthodoxen Priesterseminar von Hermannstadt studiert hat war im Jahre 1848 Lehrer in Deva. Sein Leben war der Kirche aber auch dem Schreiben gewidmet. Sava Săvoiu hat ein Manuskript hinterlassen das 22.000 Seiten zählt, er war Zeuge und Teilnehmer von Ereignissen aus über acht Jahrzehnten.

Unsere Studie betrifft einen kurzen Teil des Manuskriptes und zwar bezieht sie sich auf den Besuch Andrei Şagunas in Deva während seiner Fahrt nach Wien und Karlowitz wo er als Bischof bestätigt werden sollte.

Sava empfängt Şaguna in seiner Schule. Fragmente des Manuskriptes anhand dessen wir unsere Studie geschrieben haben, veröffentlichen wir im Anhang.